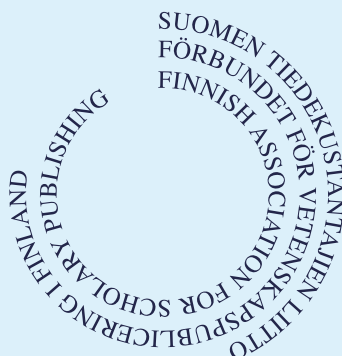

**Kopioston ja
Suomen
tiedekustantajien
liiton
toimenpidepyyntö
kotimaisen
tieteellisen
julkaisutoiminnan
pelastamiseksi**

Pyydämme, että Te, tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen, ryhtyisitte pikaisiin toimenpiteisiin kotimaisten tieteellisten lehtien elinehtojen turvaamiseksi hallitusohjelman hengessä.

Tämän toteuttamiseksi ehdotamme seuraavaa:

1

Ministeriö selvittää tapaa täsmentää tieteen avoimessa julkaisemisessa vaadittua avoimen saatavuuden tulkintaa niin, että myös oikeudenhaltijoiden oikeutetut intressit ja sopimusvapauden periaate otetaan huomioon.

3

Ministeriö ottaa aktiivisen ja johdonmukaisen ohjausroolin kotimaisen tiedejulkaisutoiminnan rahoituskriisin ratkaisemisessa.

2

Tiedejulkaisemisessa aletaan hyväksyä sellaisiakin avoimen julkaisemisen ehtoja, jotka

- turvaavat tieteellisen aineiston vapaan saatavuuden verkossa kaikille, mutta
- antavat oikeudenhaltijoiden päättää itse yritysten, oppilaitosten ja muiden organisaatioiden harjoittamasta tiedejulkaisun kopioinnista ja
- säilyttävät tekijöiden ja julkaisijoiden vapauden valita, haluavatko he pitää itsellään pohjoismaisen sopimuslisenssi-järjestelmän tarkoittamat oikeudet ja korvaukset.

KOLMEN EHDOTUKSEMME TAUSTA

Tieteen avoimen saatavuuden edistämiseksi vaaditaan nyt jopa julkisen tutkimuksen rahoituksen ehtona sellaisen Open Access -ehdon käyttöä, joka poistaa oikeudenhaltijoilta mahdollisuuden antaa kollektiivisia lupia pohjoismaisen sopimuslisenssijärjestelmän puitteissa. Tämä vie julkaisijoilta ja tekijöiltä tekijänoikeuskorvaukset teostensa kopioinnista yrityksissä, oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa. Toisin sanoen: tieteen julkaisijoiden on tehtävä työnsä ilmaiseksi, ja myös tekijöiden on luovuttava oikeuksistaan.

Avoimen julkaisemisen rahoituksesta sopiminen on jätetty tiedeyhteisölle. Siellä keskustelua johtavat maksuttomuudesta hyötyvät ja sitä äänekkäimmin vaativat oppilaitokset (käyttäjät) ja kirjastot (jakelijat), jotka vastustavat kaupallisten, kansainvälisten tiedekustantajajättien korkeita tilaus- ja julkaisumaksuja. Asetelma on ristiriitainen, kun sama ministeriö tukee sekä sopimuslisenssijärjestelmäämme että julkaisujen käyttäjilleen maksutonta avointa saatavuutta.

Suomalaiset tiedekustantajat haluavat julkaista avoimesti, mutta maksuttomuuden ehto rankaisee niitä. Tuotteiden tuottamisen kulut on korvattava jotenkin, jos tuotteita kohdellaan julkisena, käyttäjilleen ilmaisena palveluna. Siksi voittoa tavoittelematon kotimainen tiedekustannus- ja -julkaisutoiminta on erotettava omaksi kokonaisuudekseen, erilleen kansainvälisiä kaupallisia lehtikustantajia vastaan suunnatusta kampanjoinnista.

Nyt avoimella julkaisemisella tarkoitetaan monesti vain yhdysvaltalaisperäisen Creative Commons -lisenssin käyttöä ja se asetetaan jopa julkisen rahoittamisen ehdoksi. **CC-lisenssijärjestely ei kuitenkaan lainkaan tunnista mainittua pohjoismaista ratkaisua ja tekee julkaisujen käytöstä ilmaista niin, että julkaisija jää vaille korvausta työstään.** Artikkelikohtaiset julkaisumaksut soveltuvat vain joidenkin suurten luonnontieteiden lehdille, eikä kaikilla tutkijoilla ole mahdollisuutta maksaa niitä. Siten tieteenalat, julkaisijat ja tutkijat joutuvat kaikki keskuudessaan eriarvoisiin asemiin.

CC-lisenssien käyttö on syömässä noin 1 MEUR vuosittaiset tekijänoikeuskorvaukset, jotka Kopiosto tilittää kotimaisille tiedejulkaisijoille ja tekijöille. Suomen tiedekustantajien liitto jakaa tästä summasta runsaat 0,5 MEUR eteenpäin kotimaisille tiedejulkaisijoille apurahoina, palkintoina, tiedejulkaisutoiminnan laatua vaalivina editorikoulutuksina ja muina palveluina.

Kestävä rahoitusratkaisu ei järjesty ilman ministeriön vahvempaa ja tasapuolisempaa ohjausta, jossa myös tieteen julkaisijoiden ja tekijöiden oikeuksia kunnioitetaan. Avoin saatavuus ja sopimuslissenssijärjestely ovat kuitenkin yhdistettävissä yllä mainitulla sallivammalla avoimen saatavuuden tulkinnalla.

Kopioston luvat eivät rajoita avointa saatavuutta

Tieteellinen julkaisu on avoimesti saatavilla, kun se on vapaasti ja esteettömästi luettavissa internetissä. **Tämä Open Access -periaate ei edellytä, että julkaisua pitäisi saada kopioida, muokata ja jakaa vapaasti ja ilmaiseksi osana organisaatioiden omaa toimintaa.** Tieteellinen julkaisu ja sen sisältämä tieto voivat olla kaikille vapaasti luettavissa ja nähtävissä verkossa, vaikka tekijät ja kustantajat olisivat pidättäneetkin itsellään sen jatkokopioimista ja muuta käyttöä koskevat oikeudet.

Kopioston lupa tarvitaan vain, jos organisaatio haluaa kopioida ja jakaa julkaisua osana omaa toimintaansa. Kopioston luvat eivät koske tai rajoita Open Access -periaatteen ydintä eli avointa saatavuutta verkossa. Todettakoon lisäksi, että Kopioston luvat kattavat käytännössä jo koko yhteiskunnan, niin opetuksen, yritykset kuin julkishallinnonkin.

Creative Commons -ehdot eivät sovi kaikkeen ja kaikille

CC-lisenssien ehtojen nojalla teoksia voidaan jopa muunnella ilman tekijöiden ja kustantajien lupaa.

Myös tutkijat haluavat, että heidän työnsä tulokset leviäisivät laajalle ja vaikuttaisivat mahdollisimman tehokkaasti ja monipuolisesti. **Monet tutkijat ovat kuitenkin huolissaan vapaimpien CC-lisenssien tarjoamasta oikeudesta muunnella julkaisuja ja käyttää niitä tavoilla, joita he eivät kenties haluaisi hyväksyä.**

Ääritapauksessa on mahdollista julkaista kelvoton, tutkijan tuloksia vääristelevä käännös hänen julkaisustaan ja myydä sitä kenenkään estämättä. Nämä huolet on suurimmaksi osaksi sivuutettu, vaikka ne korostuvat totuudenjälkeisenä aikana.

Kotimainen tiedejulkaiseminen erotettava omaksi kokonaisuudekseen

Kotimaistenkin Creative Commons (CC) -suositusten taustalla vaikuttaa eurooppalaisten tutkimusrahoittajien Plan S -julistus, jossa edellytetään julkaisuilta CC-lisensointia. Muun muassa Suomen Akatemia on sitoutunut tähän julistukseen, ja kotimaisista avoimen tieteen linjauksista on haluttu tehdä Plan S -yhteensopivia. Tämä uhkaa Kopioston käyttökorvausjärjestelmää ja kotimaista tiedekustannus- ja -julkaisutoimintaa.

On ymmärrettävää, että kohtuuttomasti kasvavien tilaus- ja julkaisumaksujen rasiotta halutaan vastustaa radikaaleillakin keinoilla. **Kun puhutaan siitä, että tutkimusjulkaisut täytyisi vapauttaa maksumuurien takaa, tarkoitetaan kaupallisten kansainvälisten tiedekustantajien asettamia aineiston käyttörajoituksia. Tähän asiaan ei pitäisi sotkea kotimaisten tieteellisten julkaisijoiden toimintaa.**

Vertailun vuoksi: Ruotsissa tieteen suuri rahoittaja Jubileumsfonden on irrottautunut Plan S:stä, koska se katsoo hankkeen etenevän liian nopeasti, erityisesti yhteiskunta- ja humanististen tieteiden näkökulmasta.

Kotimaisia tiedekustantajia ohjaavat tiede ja kansallinen etu

Useimmat kotimaiset tiedekustantajat ovat pieniä eivätkä tavoittele voittoa. Niiden tarkoitus on harjoittaa ja kehittää alojensa tieteellistä julkaisutoimintaa kotimaassa ja kattaa siitä aiheutuvat kulut. Johtoajatuksena on välittää tutkimustietoa mahdollisimman laajalle ja palvella tiedettä, yhteiskuntaa ja kansalaisia. Näin kehitetään kotimaisia kieliä tieteen kielinä ja vaalitaan tieteenalakohtaisten yhteisöjen jatkuvuutta.

Monet kotimaiset tiedejulkaisut osallistuvat nuorten tutkijoiden kouluttamiseen ja palvelevat ponnahduslautana kansainväliselle julkaisu-uralle. Ne varmistavat, että luotettavaa tietoa saa myös paikallisesti ja kansallisesti merkittävistä aiheista sen sijaan, että tutkimukset kirjoitetaan vain kansainvälistä tutkijakeskustelua palvelevista näkökulmista ja aiheista. Kotimaiset tiedejulkaisut toteuttavat monin tavoin veronmaksaja-kansalaisten oikeutta saada tietoa heidän kustannuksellaan tutkituista asioista.

Toimintaympäristön muutos on kuitenkin vienyt tieteellisiä seuroja talouskurimukseen, kun tilaus- ja jäsenmaksutulot ovat hiipuneet ja julkaisujen myyntitulot vähentyneet. Internet on poistanut joiltakin lehdiltä painatuskuluja, mutta tilalle on tullut kustannuksia mm. metadatatista, uusista sopimuksista ja toimittajien jatkuvan kouluttautumisen tarpeesta.

Järjestelmät ristiriidassa, rahoituspohja romahtamassa

Plan S:ään vastaavat avoimuussuositukset ovat huomattavassa ristiriidassa kansallisen, lakisääteisen käyttökorvausjärjestelmän kanssa. OKM hallinnoi näitä molempia järjestelmiä. Tämä on herättänyt huolemme siitä, **kulkeeko tieto ministeriön sisällä kansallisen kokonaisedun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.**

Kotimaisen tiedekustannus- ja julkaisutoiminnan toimintaedellytysten vaarantaminen tuskin on OKM:n tarkoitus, varsinkaan nykyisen hallitusohjelman valossa. Näin kuitenkin tapahtuu, ellei kotimaisen toiminnan erityisasemaa ja rahoituspohjaa oteta huomioon suosituksia laadittaessa. Toistaiseksi näin ei ole tehty.

Kotimaisten tiedejulkaisijoiden vaikeuksia syventää se, että ratkaisun löytäminen rahoitus- ja tekijänoikeuskriisiin on jätetty tiedeyhteisön itsensä tehtäväksi. Keskustelua hallitsevat julkaisujen käyttäjäorganisaatiot ja jakelijat, joilla on asiassa tärkeä intressi mutta rajalliset tiedot kustannus- ja -julkaisutoiminnasta ja käytännön tutkimustyöstä.

Ratkaisuyritykset rahoitusmallin luomiseksi ovat kariutuneet, koska muut toimijat kustantajia lukuun ottamatta ovat kieltäytyneet hakemasta konkreettisia taloudellisia ratkaisuja. Tämä ei tarkoita, etteikö kotimaisia tiedejulkaisuja arvostettaisi juhlapuheissa – käytännössä jokainen vain yrittää pitää kiinni omista

rahoistaan hupenevien budjettien oloissa. Ristiriitaisen ohjauksen tilanteessa kukin taho vetoaa itselleen sopivimpiin linjauksiin, jotka kaikki ovat ”oikein” ja ”totta”.

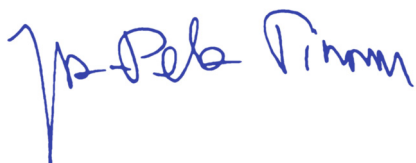
Kokonaisratkaisun luominen tiedeyhteisön omin voimin on mahdotonta, kun OKM:n ohjaus on ristivetoista edellä kuvatulla tavalla. Ristiriidan ratkaisemiseksi tarvitaan OKM:ltä uutta roolia. Vetoamme Teihin, ministeri Hanna Kosonen, ja ministeriönne eri osastoilla toimiviin tiedejulkaisutoiminnan ja tekijänoikeusjärjestelmämme asiantuntijoihin, jotta kotimainen tieteellinen julkaisuinfrastruktuuri Suomessa saadaan pelastettua.

Olemassa olevat lisenssiratkaisut riittävät ehdotustemme käytännön toteuttamiseen.

Uusin selvennys tilanteeseen on OKM:n myöntämällä rahoituksella Kopiostossa toteutettu ©-info-painike, joka parantaa julkaisun käyttöoikeuksien saatavuutta ja löydettävyyttä sekä helpottaa käytöstä raportoimista. Painike on tasapuolinen siten, että se sallii myös Creative Commons -lensiointivaihtoehdon valinnan tekijälle ja julkaisijalle. Kukin kotimainen tieteen julkaisija edelleen valitsee itse itselleen sopivimman lisenssin, vaikkapa CC-lisenssin ja siihen liitetyn julkaisumaksun. Mutta ne eivät saa olla ainoa vaihtoehto.

Edellä kerrottuun nojaten pyydämme, että Te, tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen, ja ministeriönne asiantuntijat ryhdytte toimenpiteisiin kotimaista tiedejulkaisemista ja tekijänoikeuden käyttökorvauksia koskevan ohjauksen yhdenmukaistamiseksi, kotimaisen tiedejulkaisemisen kokonaisrahoitusohjauksen aktivoimiseksi ja kotimaisen rahoitusratkaisun löytämiseksi tavalla, joka tyydyttää kaikkia osapuolia ja turvaa tiedeyhteisön työrauhan ja toimintaedellytykset.

Helsingissä 15. kesäkuuta 2020

Jukka-Pekka Timonen

Varatoimitusjohtaja

Kopioisto

+358 40 7228082

jukka-pekka.timonen@kopioisto.fi

kopioisto.fi

Leena Kaakinen

Hallituksen puheenjohtaja

Suomen tiedekustantajien liitto

+358 50 5401303

pj@tiedekustantajat.fi

tiedekustantajat.fi

ME KOPIOSTOSSA mahdollistamme tekijänoikeuden suojaamien julkaisujen ja audiovisuaalisten teosten vaivattoman ja vastuullisen käytön.

Samalla varmistamme, että luovan alan ammattilaiset saavat heille kuuluvat korvaukset teostensa käytöstä.

Olemme Suomen luovaa alaa kattavimmin edustava tekijänoikeusjärjestö.

SUOMEN TIEDEKUSTANTAJIEN LIITTO

on kotimaisten tiedekustantajien ja -julkaisijoiden kansallinen järjestö, jolla on 130 jäsenorganisaatiota.

Liitto huolehtii alansa eduista tekijänoikeuskysymyksissä ja muissa tieteen kustantamiseen ja julkaisemiseen liittyvissä asioissa.